

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Кафедра регіональної політики**

В. С. Колтун, Г.В.Замазєєва, А. В. Кузьмич

ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

**для здобувачів вищої освіти
спеціальності D4 Публічне управління та адміністрування
ступінь вищої освіти «Магістр»
Освітньо-наукова програма «Міське самоврядування»
(денна форма)**

КИЇВ – 2025

Рецензенти:

д.держ. упр., проф. Іванова Т.В.

к. держ.упр., Паламарчук Т.П.

Схвалено Вченою радою

Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(протокол №3 від 17.10.2025 р.)

Основи місцевого самоврядування: навчально-методичний комплекс для здобувачів вищої освіти спеціальності D4 Публічне управління та адміністрування, ступінь вищої освіти «Магістр», освітньо-наукова програма «Місьцеве самоврядування», денна форма навчання / В. С. Колтун, Г.В.Замасєєва, А. В. Кузьмич. Київ, 2025. 30 с.

Навчально-методичний комплекс для вивчення дисципліни «Основи місцевого самоврядування» складається з навчально-тематичного плану дисципліни, програми курсу, планів лекцій, завдань для практичних занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти, критеріїв оцінювання знань, завдань для підсумкового контролю знань та списку рекомендованої літератури.

Для здобувачів вищої освіти Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби спеціальності D4 Публічне управління та адміністрування, денна форма навчання, освітньо-наукова програма «Місьцеве самоврядування».

© Колтун В. С., Г.В.Замасєєва, Кузьмич А. В., 2025

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЗМІСТ

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
ВСТУП	5
1. Мета дисципліни	6
2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни	6
3. Анотація навчальної дисципліни	6
4. Завдання (навчальні цілі):	6
5. Результати навчання за дисципліною	7
6. Співвідношення результатів навчання із дисципліни з програмними результатами навчання	8
7. Схема формування оцінки	9
8. Структура навчальної дисципліни	10
9. Програма курсу	11
10. Плани лекцій	12
11. Плани і завдання семінарських занять	14
12. Самостійна робота здобувачів вищої освіти	25
13. Контрольні запитання	27
14. Список рекомендованої літератури	28

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Галузь знань	D Бізнес, адміністрування та право
Спеціальність	D4 Публічне управління та адміністрування
Освітньо-наукова програма	Місьцеве самоврядування
Ступінь вищої освіти	Магістр
Курс	1
Семестр	1
Кількість кредитів ECTS	3
Кількість годин	90
Кількість розділів	1
Характер дисципліни	обов'язкова
Лекції (год.)	12
Семінарські заняття (год.)	16
Самостійна робота	60
Вид підсумкового контролю	Залік

ВСТУП

Розвиток місцевого самоврядування в Україні є одним із ключових чинників становлення демократичної, правової та соціальної держави. Саме децентралізація влади та передача значної частини повноважень на рівень територіальних громад створює умови для реалізації принципу субсидіарності та наближення управлінських рішень до потреб громадян. Місцеве самоврядування виступає не лише формою організації публічної влади, але й важливим інститутом громадянського суспільства, здатним забезпечити баланс інтересів держави та територіальних спільнот.

У сучасних умовах суспільно-політичних трансформацій та триваючої воєнної агресії проти України інститут місцевого самоврядування набуває особливого значення. Місцеве самоврядування нині є не тільки механізмом реалізації прав громадян на участь у вирішенні питань місцевого значення, а й ключовим елементом системи національної стійкості та безпеки. Ефективність функціонування органів місцевого самоврядування безпосередньо впливає на рівень довіри до влади, соціально-економічний розвиток громад та інтеграцію України у європейський простір.

Проведені в Україні реформи з децентралізації довели, що саме територіальні громади здатні виступати рушіями позитивних змін, формуючи власні стратегії розвитку, залучаючи інвестиції та забезпечуючи якісні публічні послуги. Проте водночас зростають вимоги до професійної підготовки кадрів у сфері місцевого самоврядування, які мають володіти сучасними знаннями з правових, організаційних, управлінських та економічних аспектів діяльності громад.

У цьому контексті вивчення дисципліни «Основи місцевого самоврядування» є не лише навчальною потребою, а й суспільною необхідністю, продиктованою актуальними викликами та завданнями державотворення. Вона формує у здобувачів вищої освіти цілісне уявлення про сутність та механізми місцевої демократії, про взаємодію органів місцевого самоврядування з органами державної влади та інститутами громадянського суспільства, а також про сучасні європейські стандарти і практики у цій сфері.

Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Основи місцевого самоврядування» містить методичні розробки для засвоєння основного теоретичного матеріалу, підготовки до семінарських занять, виконання самостійних і індивідуальних завдань, питання для поточного та підсумкового контролю знань, а також перелік основних термінів та рекомендованої літератури.

1. Мета навчальної дисципліни

«Основи місцевого самоврядування» полягає у засвоєнні здобувачами вищої освіти знань щодо сутності та поняття місцевого самоврядування, концепцій місцевого самоврядування, теоретичних засад формування системи місцевого самоврядування, історії становлення місцевого самоврядування, основних підходів до управління розвитком її елементів; набуття практичних навичок застосування отриманих знань для розв'язування складних задач та вирішення практичних проблем у публічному управлінні та адмініструванні.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни

1. *Знати*: основні засади територіальної організації влади в Україні, основи нормативно-правового забезпечення діяльності органів публічної влади.

2. *Вміти* використовувати аналітичні й статистичні методи обробки інформації щодо соціально-економічного розвитку територіальних утворень, показників діяльності органів публічної влади, працювати з національними і міжнародними базами даних.

3. *Володіти* навичками аналізу, синтезу, обробки та візуалізації статистичних, соціологічних та інших даних, роботи з нормативно-правовою базою, оформлення й представлення даних за допомогою програм пакету Microsoft Office (Excel, Word, Power Point та ін.).

3. Анотація навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна враховує рівень підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю D4 Публічне управління та адміністрування. У процесі вивчення дисципліни:

- розкриваються сутність та поняття місцевого самоврядування з точки зору різноманітних його концепцій;
- розглядаються теоретичні засади формування системи місцевого самоврядування, історія становлення місцевого самоврядування;
- досліджуються принципи місцевого самоврядування;
- аналізуються моделі муніципального управління;
- розглядається нормативно-правова база місцевого самоврядування;
- аналізуються основні підходи до управління розвитком її елементів.

Навчальна дисципліна складається з 1-го розділу, який включає 6 тем: «Поняття та сутність місцевого самоврядування», «Концепції місцевого самоврядування», «Принципи місцевого самоврядування», «Конституційно-правові засади місцевого самоврядування», «Система місцевого самоврядування в Україні», «Моделі муніципального управління».

4. Завдання (навчальні цілі)

Дисципліна «Основи місцевого самоврядування» забезпечує набуття здобувачами вищої освіти наступних компетентностей:

Назва компетентності	Код компетентності
<i>Загальні компетентності(ЗК)</i>	
Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.	ЗК1
Здатність працювати в команді, мотивувати людей та рухатися до спільної мети, бути лідером, діяти соціально відповідально та свідомо.	ЗК2
Здатність розробляти та управляти проектами.	ЗК3
Здатність удосконалювати й розвивати професійний, інтелектуальний і культурний рівні.	ЗК4
Здатність приймати обґрунтовані рішення та використовувати сучасні комунікаційні технології.	ЗК5
Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	ЗК7
<i>Фахові компетентності спеціальності (ФК)</i>	
Здатність налагоджувати соціальну взаємодію, співробітництво, попереджати та розв'язувати конфлікти.	ФК1
Здатність організовувати діяльність органів публічного управління та інших організацій публічної сфери.	ФК2
Здатність визначати показники сталого розвитку на вищому, центральному, регіональному, місцевому та організаційному рівнях.	ФК4
Здатність представляти органи публічного управління у відносинах з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності, громадянами та налагоджувати ефективні комунікації з ними.	ФК5
Здатність самостійно готувати проєкти нормативно-правових актів, аналітичні довідки, пропозиції, доповіді, надавати експертну оцінку нормативно-правовим актам на різних рівнях публічного управління та адміністрування.	ФК7
Здатність розробляти стратегічні документи розвитку соціально-економічних систем на вищому, центральному, регіональному, місцевому та організаційному рівнях.	ФК8
Здатність здійснювати наукову та дослідницьку діяльність у сфері публічного управління та адміністрування.	ФК9
Здатність приймати обґрунтовані управлінські рішення з урахуванням питань європейської та євроатлантичної інтеграції.	ФК10
Здатність застосовувати основи педагогіки та психології в освітньому процесі в закладах вищої освіти.	ФК11

5. Результати навчання за дисципліною

Результат навчання (1. Знати; 2. Вміти; 3. Комунікація; 4. Автономність та відповідальність)		Форми та методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати теоретико-методологічні основи місцевого самоврядування	Лекція, практичні заняття, самостійна робота	Контрольні роботи, опитування, самостійні завдання, аналітичне завдання, презентації, іспит	8
1.2	Знати Конституційно-правові та організаційні засади місцевого самоврядування в Україні	Лекція, практичні заняття, самостійна робота		8
1.3	Знати концептуальні засади управління розвитком системи місцевого самоврядування	Лекція, практичні заняття, самостійна робота		9
2.1	Вміти здійснювати прогнозування наслідків розвитку законодавства у сфері місцевого самоврядування	Лекція, практичні заняття, самостійна робота		8

цілому, враховуючи вимоги законодавства, виявляти правові колізії та проблеми, розробляти проекти нормативно-правових актів для їх усунення.												
ПРНЗ. Знати основні засади національної безпеки та уміти попереджати й нейтралізувати виклики і загрози національним інтересам України в межах своєї професійної компетенції, пов'язаною з функціонуванням системи місцевого самоврядування.	+				+			+	+		+	
ПРН8. Уміти здійснювати ефективну комунікацію, аргументувати свою позицію, використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології у сфері місцевого самоврядування на засадах соціальної відповідальності, правових та етичних норм.							+	+	+	+	+	+
ПРН11. Розробляти обґрунтовані управлінські рішення, необхідні для реалізації права на місцеве самоврядування з урахуванням питань європейської та євроатлантичної інтеграції, враховувати цілі, наявні законодавчі, часові та ресурсні обмеження, оцінювати політичні, соціальні, економічні та екологічні наслідки варіантів рішень для конкретної території та держави в цілому	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ПРН13. Ініціювати, розробляти та організовувати впровадження інноваційних проектів на різних рівнях публічного управління та адміністрування.				+	+		+	+	+	+	+	+

7. Схема формування оцінки

7.1 Форми оцінювання здобувачів вищої освіти

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема оцінювання теоретичної підготовки – результати навчання (знання 1.1 – 1.3), що складає 25 % від загальної оцінки за семестр та оцінювання практичної підготовки – результати навчання (вміння 2.1 – 2.3; комунікація 3.1 – 3.2; автономія 4.1 – 4.4), що складає 75 % загальної оцінки за семестр.

– семестрове оцінювання (MAX – 80 балів / MIN – 48 балів):

1. Виконання практичних (семінарських) занять - мах. 35 балів / мін. 21 бали .
2. Контрольні роботи – мах. 20 балів / мін.12 бали (дві модульні контрольні роботи)

3. Самостійна робота –мах. 5 балів / мін. 3 бали

4. Індивідуальна аналітична робота - мах. 20 балів / мін. 12 балів.

Перескладання семестрового контролю з метою покращення позитивної оцінки не допускається.

– підсумкове оцінювання

Підсумковий контроль здійснюється у формі письмової контрольної роботи, яка оцінюється максимум у 20 балів та проводиться на одному з останніх практичних занять з дисципліни. Підсумкова оцінка з дисципліни здобувачу вищої освіти виставляється за результатами роботи протягом семестру як сума балів, отриманих впродовж навчального семестру, включаючи бали, отримані за виконання самостійної роботи та підсумкової контрольної роботи.

Залік виставляється за результатами роботи здобувача вищої освіти впродовж усього семестру.

	Семестрова кількість балів	Підсумкова контрольна робота	Підсумкова оцінка
Мінімум	48	12	60
Максимум	80	20	100

7.2 Організація оцінювання

Семестрове оцінювання таких видів робіт, як: дискусії, опитування, розв'язування задач, тестування, контрольні роботи здійснюються під час занять, які відбуваються за розкладом.

Самостійна робота здобувача вищої освіти полягає в систематичному опрацюванні нормативно – законодавчих актів та звітів про оцінку рівня нормативно-правового забезпечення експортного контролю в Україні. Засвоєний матеріал підлягає перевірці на кожному практичному занятті у формі усного опитування. Крім того, результати самостійного опрацювання матеріалу перевіряються у вигляді коротких письмових робіт, кожна з яких оцінюється максимум у 5 балів.

Відпрацювання пропущених занять здійснюється шляхом виконання здобувачем вищої освіти додаткових розрахункових завдань з дисципліни.

* У випадку виникнення додаткових питань та складних ситуацій під час навчального процесу, їх вирішення здійснюється з посиланням на засади Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план занять

№ теми	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Практичні і семінарські заняття	Самостійна робота
1	Тема 1. Поняття та сутність місцевого самоврядування.	2	2	10
2	Тема 2. Концепції місцевого самоврядування.	2	2	10

3	Тема 3. Принципи місцевого самоврядування.	2	2	10
4	Тема 4. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування.	2	4	10
5	Тема 5. Система місцевого самоврядування в Україні.	2	4	10
6	Тема 6. Моделі муніципального управління.	2	2	10
Всього		12	16	60

Загальний обсяг – 90 год., в тому числі:

- лекції – 12 год.;
- семінарські заняття – 16 год.;
- самостійна робота – 60 год.

9. Програма курсу

Тема 1. Поняття та сутність місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування як ключовий елемент демократичної системи управління та основа формування громадянського суспільства. Еволюція поглядів на самоврядність від античних міст-полісів до сучасних моделей управління громадами. Сутність місцевого самоврядування як визнаного державою та гарантованого Конституцією права територіальної громади самостійно і під власну відповідальність вирішувати питання місцевого значення. Теоретичні підходи до визначення місцевого самоврядування – як форми публічної влади, як специфічного соціального інституту, як гарантії участі громадян у процесі прийняття управлінських рішень. Роль місцевого самоврядування у демократизації суспільних процесів, формуванні ефективної системи публічного управління, розбудові правової та соціальної держави. Місцеве самоврядування у контексті децентралізації: від централізованої моделі управління до субсидіарного підходу.

Тема 2. Концепції місцевого самоврядування.

Філософські та науково-теоретичні основи розвитку муніципальної думки. Концепція вільної громади як історична традиція європейських міст. Державницька концепція – розуміння місцевого самоврядування як органічної частини державного механізму. Дуалістична концепція – поєднання місцевої автономії та державного контролю. Соціальна концепція – спрямованість на задоволення потреб і захист інтересів населення. Інтегративна концепція – місцеве самоврядування як інститут, що забезпечує баланс між інтересами громади та держави. Сучасні концепції місцевого самоврядування в умовах глобалізації та цифровізації: партнерське управління, мережеве врядування, смарт-сіті. Вплив зарубіжних концепцій (англосаксонської, німецької, французької, скандинавської) на становлення муніципального права та практики в Україні. Значення концептуальних підходів для формування ефективної муніципальної політики.

Тема 3. Принципи місцевого самоврядування.

Принципи як базові засади функціонування місцевого самоврядування, закріплені у міжнародно-правових та національних актах. Загальні принципи – законність, демократизм, гласність, поєднання місцевих і державних інтересів, самостійність у межах закону. Спеціальні принципи – субсидіарність, підзвітність перед територіальною громадою, участь населення в управлінні місцевими справами, соціальна справедливість. Роль принципу субсидіарності у формуванні європейської системи управління. Європейська хартія місцевого самоврядування як універсальний міжнародний стандарт демократичної організації місцевої влади. Практичні проблеми реалізації принципів в

Україні: дисбаланс між повноваженнями і ресурсами, політизація органів самоврядування, недостатня участь громадян у процесі прийняття рішень. Перспективи впровадження інноваційних принципів муніципального управління (принцип цифрової відкритості, сталого розвитку, інклюзивності).

Тема 4. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування.

Конституційні норми, що закріплюють місцеве самоврядування як самостійну форму публічної влади в Україні. Конституція України 1996 р. і місце самоврядування у системі публічного управління. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» як базовий нормативно-правовий акт. Інші закони: «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про співробітництво територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики». Міжнародно-правові документи: Європейська хартія місцевого самоврядування, документи Ради Європи тощо. Сучасні проблеми розвитку системи місцевого самоврядування України: слабкі механізми правового контролю, колізії між повноваженнями органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади. Перспективи конституційної модернізації системи місцевого самоврядування у контексті євроінтеграції.

Тема 5. Система місцевого самоврядування в Україні.

Організаційна структура системи місцевого самоврядування. Територіальна громада як первинний суб'єкт і носій права на місцеве самоврядування. Органи місцевого самоврядування: представницькі (сільські, селищні, міські ради), їх виконавчі органи, посадові особи. Сільський, селищний, міський голова: функції, статус, правові гарантії. Районні та обласні ради: особливості правового статусу та взаємовідносини з органами державної влади. Органи самоорганізації населення – будинкові, вуличні, квартальні комітети. Місцеві фінанси як матеріально-фінансова основа самоврядування: бюджетна автономія, місцеві податки і збори, комунальні підприємства. Сучасні трансформації системи у зв'язку з децентралізаційною реформою та утворенням об'єднаних територіальних громад. Проблеми ефективності функціонування системи місцевого самоврядування та шляхи їх подолання.

Тема 6. Моделі муніципального управління.

Порівняльний аналіз моделей організації місцевого самоврядування у світі. Англосаксонська (британська та американська) модель – максимальна автономія громад, виборність місцевих органів, обмежене втручання держави. Континентальна (європейська) модель – поєднання місцевої та державної влади, подвійне підпорядкування, контроль держави за органами самоврядування. Змішана модель – поєднання елементів двох основних систем. Муніципальні системи у США, Франції, Німеччині, Польщі, Скандинавських країнах. Українська модель місцевого самоврядування: становлення та етапи трансформації. Сучасні моделі управління на рівні громад: «сильний мер», «слабкий мер», «рада-менеджер», колегіальні моделі. Інноваційні моделі муніципального управління в умовах цифровізації: електронне врядування, смарт-ситі, партисипативні бюджети. Вплив європейських стандартів на формування української моделі муніципального управління та перспективи її гармонізації з практикою країн ЄС.

10. Плани лекцій

Тема 1. Поняття та сутність місцевого самоврядування.

- 1.1. Історичні витоки та еволюція ідей місцевого самоврядування.
- 1.2. Місцеве самоврядування як форма публічної влади.
- 1.3. Основні підходи до визначення сутності місцевого самоврядування.

- 1.4. Функції та завдання місцевого самоврядування.
- 1.5. Відмінності між місцевим самоврядуванням та державною владою.
- 1.6. Місцеве самоврядування в умовах демократичної трансформації та децентралізації.

Тема 2. Концепції місцевого самоврядування.

- 2.1. Теоретичні засади та значення концепцій у дослідженні місцевого самоврядування.
- 2.2. Концепція вільної громади.
- 2.3. Державницька концепція.
- 2.4. Дуалістична концепція.
- 2.5. Соціальна концепція.
- 2.6. Інтегративна концепція.
- 2.7. Сучасні концептуальні підходи: партнерське управління, мережеве управління.
- 2.8. Практичне значення концепцій для формування та реалізації державної політики політики у сфері місцевого самоврядування в Україні.

Тема 3. Принципи місцевого самоврядування.

- 3.1. Поняття та значення принципів місцевого самоврядування.
- 3.2. Загально-правові принципи: законність, демократизм, гласність, підзвітність.
- 3.3. Спеціальні принципи: субсидіарність, самостійність, поєднання місцевих і державних інтересів.
- 3.4. Європейська хартія місцевого самоврядування та її вплив на формування української системи.
- 3.5. Реалізація принципів у практиці муніципального управління.
- 3.6. Проблеми та перспективи впровадження нових принципів (цифрова відкритість, інклюзивність, сталий розвиток).

Тема 4. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування.

- 4.1. Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні.
- 4.2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».
- 4.3. Інші нормативно-правові акти, що регулюють сферу муніципального управління.
- 4.4. Міжнародно-правові стандарти: Європейська хартія місцевого самоврядування, документи Ради Європи.
- 4.5. Гарантії організаційної та фінансової самостійності органів місцевого самоврядування.
- 4.6. Конституційні проблеми і перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Тема 5. Система місцевого самоврядування в Україні.

- 5.1. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування.
- 5.2. Сільські, селищні, міські ради: організація, склад, повноваження.
- 5.3. Виконавчі органи рад.
- 5.4. Сільський, селищний, міський голова: статус, функції, повноваження.
- 5.5. Районні та обласні ради: місце у системі місцевого самоврядування.
- 5.6. Органи самоорганізації населення: правовий статус і практика діяльності.
- 5.7. Вплив реформи децентралізації на систему місцевого самоврядування.

Тема 6. Моделі муніципального управління.

- 6.1. Загальна характеристика моделей місцевого самоврядування.
- 6.2. Англосаксонська (британська та американська) модель.

- 6.3. Континентальна (європейська) модель.
- 6.4. Змішана модель муніципального управління.
- 6.5. Сучасні моделі організації влади на місцях: «сильний мер», «слабкий мер», «рада-менеджер».
- 6.6. Муніципальні системи у США, Німеччині, Франції, Польщі, Скандинавських країнах.
- 6.7. Українська модель місцевого самоврядування: особливості та трансформації.
- 6.8. Інноваційні моделі муніципального управління в умовах цифровізації та євроінтеграції.

11. Плани і завдання семінарських занять

Семінарське заняття 1 **Поняття та сутність місцевого самоврядування**

План

1. Історичні витоки та еволюція ідей місцевого самоврядування.
2. Місцеве самоврядування як форма публічної влади.
3. Основні підходи до визначення сутності місцевого самоврядування.
4. Функції та завдання місцевого самоврядування.
5. Відмінності між місцевим самоврядуванням та державною владою.
6. Місцеве самоврядування в умовах демократичної трансформації та децентралізації.

Мета: формування у здобувачів вищої освіти комплексного розуміння історичних витоків, сутності та функцій місцевого самоврядування як інституту публічної влади, здатного забезпечувати баланс між інтересами держави та територіальних громад, а також розвитку навичок критичного аналізу, застосування наукових підходів і порівняння різних моделей муніципального управління.

Завдання семінару:

- проаналізувати історичні витоки та еволюцію ідей місцевого самоврядування;
- визначити місцеве самоврядування як форму публічної влади та його ключові функції;
- розглянути основні наукові підходи до визначення сутності місцевого самоврядування;
- порівняти місцеве самоврядування та державну владу щодо повноважень, автономії та підзвітності;
- оцінити роль місцевого самоврядування в умовах демократичної трансформації та децентралізації;
- сформувати уміння застосовувати знання про сутність місцевого самоврядування для аналізу практичних кейсів та формування муніципальної політики.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Завдання 1. Аналіз сучасних законопроектів у сфері місцевого самоврядування на основі концепцій місцевого самоврядування

1. Запропонуйте критерії систематизації груп законопроектів, що перебувають у профільному комітеті Верховної Ради України.
2. Проаналізуйте домінування певних концепцій місцевого самоврядування у відповідних групах законопроектів.
3. Визначте пріоритетність певних концепцій у формуванні сучасного правового поля місцевого самоврядування.

Форма звітності для завдання

Завдання 2. Аналіз “сильних” і “слабких” сторін принципів самостійності місцевого самоврядування

1. Визначте сильні та слабкі сторони для основних принципів автономії місцевого самоврядування – правової, організаційної та фінансової.
2. Виявіть можливості та загрози основних принципів автономії місцевого самоврядування.
3. Виявіть засоби перетворення загроз на можливості.

Завдання 3. Аналіз відображення принципів автономії місцевого самоврядування в локальних нормативних актах

1. Проаналізуйте нормативно-правові акти обраних Вами територіальної громади, районної та обласної ради.
2. Визначте, які з відомих Вам принципів автономії місцевого самоврядування, знайшли вияв у вказаних документах.
3. Виявіть можливості та загрози основних принципів автономії місцевого самоврядування.
4. Виявіть засоби перетворення загроз на можливості.

Завдання 4. Аналітичне завдання.

Опрацювати розділ XI Конституції України та Закон «Про місцеве самоврядування в Україні»:

- визначити закріплені функції та завдання місцевого самоврядування;
- порівняти юридичне визначення із науковими підходами (теорія вільної громади, державницька концепція);
- підготувати короткий висновок щодо відповідності законодавства демократичним стандартам.

Завдання 5. Міні-кейс.

Кейс «Децентралізація та розвиток громади». Аналіз функціонування територіальної громади. *Завдання:* визначити повноваження місцевої ради, переваги та проблеми; оцінити можливості співробітництва територіальних громад.

Завдання 6. Міні-кейс.

Кейс «Кризова комунікація». Місцева рада планує зміни в управлінні водопостачанням, але жителі громади протестують. *Завдання:* запропонувати модель комунікації з громадою, враховуючи принципи гласності та демократизму.

Завдання 7. Практичне завдання.

1. Порівняльний аналіз: визначити відмінності підходів до місцевого самоврядування в Україні та одній європейській країні (Німеччина, Франція, Польща).
2. Індивідуальна есе-рефлексія: «Яке визначення місцевого самоврядування найбільше відповідає моєму баченню і чому?».

Завдання 8. Рефлексійне завдання.

Кожен здобувач вищої освіти письмово відповідає на питання: «Які три ключові аспекти сутності місцевого самоврядування є найважливішими для забезпечення демократії та розвитку громади?».

Дискусійні питання

1. Яким чином можливо збалансувати принципи самостійності місцевого самоврядування з загальнодержавними інтересами?
4. Як Ви можете пояснити відмінність між органами місцевого самоврядування і місцевою державною адміністрацією?
5. Які ризики виникають при надмірній автономії місцевого самоврядування? Якими можуть запобіжники щодо вказаних ризиків?

Семінарське заняття

Концепції місцевого самоврядування

План

1. Теоретичні засади та значення концепцій у дослідженні місцевого самоврядування.
2. Концепція вільної громади.
3. Державницька концепція.
4. Дуалістична концепція.
5. Соціальна концепція.
6. Інтегративна концепція.
7. Сучасні концептуальні підходи: партнерське управління, мережеве врядування.
8. Практичне значення концепцій для формування муніципальної політики в Україні.

Мета: поглиблення розуміння здобувачами вищої освіти теоретичних концепцій місцевого самоврядування, їх еволюції та практичного значення для формування муніципальної політики. Заняття спрямоване на розвиток аналітичних навичок, здатності порівнювати концептуальні підходи та оцінювати їхню актуальність у сучасних умовах децентралізації, партнерського управління та цифровізації. Семінар логічно продовжує Тему 1, розкриваючи, яким чином історичні та практичні аспекти місцевого самоврядування трансформувалися у різні концептуальні моделі.

Завдання семінару:

- проаналізувати теоретичні засади та значення концепцій у дослідженні місцевого самоврядування;
- розглянути класичні концепції: концепцію вільної громади, державницьку, дуалістичну, соціальну та інтегративну;
- визначити сучасні концептуальні підходи: партнерське управління, мережеве врядування;
- оцінити практичне значення концепцій для формування муніципальної політики в Україні;
- розвинути навички критичного аналізу, порівняльного оцінювання та застосування концептуальних підходів до практичних кейсів.

Завдання 1. Ситуаційне завдання.

Міська рада великого обласного центру планує впровадити проєкт «сма́рт-сіті» для оптимізації комунальних послуг. Деякі депутати вважають, що громада повинна приймати всі рішення самостійно (концепція вільної громади), інші наполягають на сильному контролі держави (державницька концепція).

Завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Визначте, які концепції місцевого самоврядування представлені в позиціях депутатів.
2. Проаналізуйте переваги та ризики кожного підходу для громади.
3. Розробіть алгоритм впровадження проєкту, який поєднує елементи партнерського управління та цифровізації.
4. Поясніть, як цей кейс демонструє взаємозв'язок між історичними функціями місцевого самоврядування та сучасними концепціями.

Завдання 2. Аналітичне завдання.

Опрацювати наукові статті про класичні та сучасні концепції місцевого самоврядування:

1. Визначити ключові характеристики кожної концепції.
2. Порівняти концепції між собою та зіставити з реальними прикладами українських громад.

Завдання 3. Аналітичне завдання.

Підготувати таблицю «Концепції місцевого самоврядування: переваги, ризики, застосування на практиці». Включити колонки: назва концепції, основні принципи, приклади реалізації, сильні сторони, потенційні проблеми.

Дискусійні питання

1. Чи можливо поєднати принципи вільної громади з елементами державницької концепції?
2. Які сучасні концепції найбільш придатні для впровадження «смарт-сіті» в Україні?
3. Чи може інтегративна концепція слугувати моделлю для майбутньої муніципальної політики?
4. Які уроки історичної еволюції місцевого самоврядування дозволяють уникнути помилок при застосуванні сучасних концепцій?

Семінарське заняття 3

Принципи місцевого самоврядування

План

1. Поняття та значення принципів місцевого самоврядування.
2. Загально-правові принципи: законність, демократизм, гласність, підзвітність.
3. Спеціальні принципи: субсидіарність, самостійність, поєднання місцевих і державних інтересів.
4. Європейська хартія місцевого самоврядування та її вплив на формування української системи.
5. Реалізація принципів у практиці муніципального управління.
6. Проблеми та перспективи впровадження нових принципів (цифрова відкритість, інклюзивність, сталий розвиток).

Мета: формування у здобувачів вищої освіти глибокого розуміння принципів місцевого самоврядування, їх значення для функціонування муніципальних органів та забезпечення ефективного управління громадою. Семінар спрямований на розвиток навичок критичного аналізу принципів місцевого самоврядування, оцінку їх реалізації на практиці та інтеграцію знань про концепції у практичні кейси сучасного муніципального управління.

Завдання семінару:

- проаналізувати поняття та значення принципів місцевого самоврядування;
- розглянути загально-правові принципи: законність, демократизм, гласність, підзвітність;
- дослідити спеціальні принципи: субсидіарність, самостійність, поєднання місцевих та державних інтересів;
- оцінити вплив Європейської хартії місцевого самоврядування на формування української системи;
- дослідити проблеми та перспективи впровадження нових принципів: цифрова відкритість, інклюзивність, сталий розвиток;
- сформулювати вміння застосовувати принципи місцевого самоврядування для аналізу практичних кейсів та прийняття рішень у громадах.

Завдання 1. Ситуаційне завдання.

Міська рада запроваджує електронну платформу для обговорення бюджету з громадою. Частина депутатів вважає, що це підвищує прозорість, інші побоюються маніпуляцій та надмірного впливу активістів.

Завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Визначте, які принципи місцевого самоврядування реалізуються або порушуються (гласність, підзвітність, демократизм).
2. Проаналізуйте потенційні ризики та переваги цифрової відкритості.

3. Розробіть рекомендації для збалансованого впровадження платформи, з урахуванням субсидіарності та автономії громади.

Завдання 2. Аналітичне завдання.

Порівняти загально-правові та спеціальні принципи місцевого самоврядування. Підготувати таблицю «Принцип – зміст – приклад реалізації в Україні».

Завдання 3. Аналітичне завдання.

Опрацювати положення Європейської хартії місцевого самоврядування. Визначити, які принципи хартії вже впроваджені в Україні, а які – потребують розвитку.

Завдання 4. Аналітичне завдання.

Індивідуальна аналітична робота: оцінити, як принципи місцевого самоврядування впливають на ефективність прийняття рішень у громадах.

Завдання 5. Міні-кейс.

Кейс «Субсидіарність у дії». Громада вирішує делегувати частину повноважень сусідній громаді для спільного управління водопостачанням. *Завдання:* проаналізувати, як застосовується принцип субсидіарності та які переваги/ризики виникають.

Завдання 6. Міні-кейс.

Кейс «Інклюзивність та участь громадян». Планується реформа освітньої інфраструктури, яка впливає на різні соціальні групи. *Завдання:* запропонувати механізм консультацій з громадськістю, що забезпечує інклюзивність і демократичність процесу.

Завдання 7. Практичне завдання.

1. Робота в групах: скласти план впровадження одного з принципів місцевого самоврядування у конкретній громаді (цифрова відкритість, підзвітність або субсидіарність).

2. Підготовка презентацій: представити групове рішення з обґрунтуванням обраного принципу та очікуваного впливу на ефективність управління.

3. Письмове завдання: «Який принцип місцевого самоврядування найбільше впливає на розвиток громади і чому?»

Завдання 8. Рефлексійне завдання.

Кожен здобувач вищої освіти письмово відповідає на питання: «Як застосування принципів місцевого самоврядування допомагає поєднати концептуальні підходи з практичними рішеннями громад?»

Дискусійні питання

1. Чи може принцип самостійності громади вступати у конфлікт із принципом поєднання місцевих і державних інтересів?

2. Наскільки цифрова відкритість змінює традиційні механізми гласності та підзвітності?

3. Які принципи важливі для ефективної реалізації концепцій місцевого самоврядування у сучасних умовах?

4. Чи можна вважати, що дотримання принципів гарантує успішну діяльність громади, чи існують інші ключові фактори?

Семінарське заняття 4

Конституційно-правові засади місцевого самоврядування

План

1. Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні.

2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

3. Інші нормативно-правові акти, що регулюють сферу муніципального управління.

Мета: поглиблене розуміння здобувачами вищої освіти конституційних та законодавчих основ місцевого самоврядування, вивчення ключових норм Конституції України, Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» та інших нормативних актів. Семінар дозволяє зіставити принципи та концепції місцевого самоврядування з правовим забезпеченням їх функціонування.

Завдання семінару:

- проаналізувати положення Конституції України, що регулюють місцеве самоврядування;
- розглянути Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» та визначити його практичне значення для органів громади;
- опрацювати інші нормативно-правові акти, що регулюють сферу муніципального управління (законодавство про місцеві бюджети, службу в органах місцевого самоврядування, фінансову децентралізацію);
- розвинути навички застосування правових норм для аналізу реальних ситуацій у громадах.

Завдання 1. Ситуаційне завдання.

Міська рада ухвалила рішення щодо створення нового комунального підприємства, але частина депутатів вважає, що це суперечить Закону «Про місцеве самоврядування в Україні».

Завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Визначте, які норми Конституції та закону регулюють повноваження міської ради.
2. Проаналізуйте, чи відповідає рішення принципам субсидіарності та самостійності громади.
3. Розробіть алгоритм узгодження рішень ради з чинним законодавством.

Завдання 2. Аналітичне завдання.

Підготувати порівняльну таблицю «Конституційні положення та норми Закону «Про місцеве самоврядування в Україні»».

Завдання 3. Аналітичне завдання.

Оцінити, чи достатньо законодавчих механізмів для реалізації принципів місцевого самоврядування в громадах.

Завдання 4. Аналітичне завдання.

Підготувати рекомендації для місцевих органів влади щодо застосування законодавства у конфліктних ситуаціях.

Завдання 5. Практичне завдання.

1. Дослідити створення комунального підприємства – аналіз юридичної відповідності та повноважень ради.
2. Дослідити прийняття місцевого бюджету громади з порушенням процедур – визначення правових наслідків.

Завдання 8. Рефлексійне завдання.

Кожен здобувач вищої освіти письмово відповідає на питання: «Які положення Конституції та закону найточніше забезпечують самостійність і ефективність місцевого самоврядування?»

Дискусійні питання

1. Чи обмежує законодавство самостійність громади, чи навпаки – її посилює?
2. Які конфлікти можуть виникнути між державними та місцевими органами влади через законодавчі прогалини?
3. Наскільки національне законодавство враховує принципи та концепції місцевого самоврядування, вивчені на попередніх семінарах?

Семінарське заняття 5**Конституційно-правові засади місцевого самоврядування****План**

1. Міжнародно-правові стандарти: Європейська хартія місцевого самоврядування, документи Ради Європи.
2. Гарантії організаційної та фінансової самостійності органів місцевого самоврядування.

3. Конституційні проблеми і перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Мета: формування у здобувачів вищої освіти розуміння впливу міжнародно-правових стандартів на українське місцеве самоврядування, оцінка гарантій організаційної та фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, а також аналіз конституційних проблем і перспектив розвитку системи. Семінар розвиває навички інтеграції національних та міжнародних підходів у практику муніципального управління.

Завдання семінару:

- ознайомитися з міжнародно-правовими стандартами: Європейська хартія місцевого самоврядування, документи Ради Європи;
- проаналізувати, як ці стандарти вплинули на формування українського законодавства та практику місцевого самоврядування;
- оцінити гарантії організаційної та фінансової самостійності органів місцевого самоврядування в Україні;
- виявити та обговорити основні конституційні проблеми та перспективи розвитку місцевого самоврядування;
- розвинути навички застосування міжнародних стандартів для вирішення конкретних управлінських ситуацій у громадах.

Завдання 1. Ситуаційне завдання.

Громада планує укласти міжнародний грантовий договір для розвитку інфраструктури. Частина депутатів сумнівається, чи відповідає це положенням Європейської хартії місцевого самоврядування та українському законодавству.

Завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Визначте, які положення міжнародних стандартів застосовуються в цьому випадку.
2. Проаналізуйте, чи забезпечується принцип фінансової самостійності громади.
3. Розробіть рекомендації щодо правомірного використання міжнародних ресурсів.

Завдання 2. Аналітичне завдання.

Підготувати порівняльну таблицю: «Міжнародні стандарти та українське законодавство» – визначити прогалини та сильні сторони.

Завдання 3. Аналітичне завдання.

Оцінити, наскільки гарантії самостійності органів місцевого самоврядування реалізуються на практиці.

Завдання 4. Аналітичне завдання.

Розробити пропозиції щодо удосконалення фінансово-організаційних механізмів громади відповідно до міжнародних стандартів.

Завдання 5. Міні-кейс.

Кейс «Фінансова самостійність у дії». Громада отримує право розпоряджатися місцевими податками. *Завдання:* оцінити відповідність гарантій автономії та підзвітності принципам місцевого самоврядування і міжнародним стандартам.

Завдання 6. Міні-кейс.

Кейс «Європейська хартія місцевого самоврядування та практична реалізація» Громада намагається залучити громадськість до прийняття важливих рішень. *Завдання:* визначити, які механізми відповідають ЄХМС та як можна покращити участь громадян.

Завдання 7. Практичне завдання.

1. Робота в групах: підготувати дорожню карту удосконалення фінансово-організаційної автономії громади на основі міжнародних стандартів.
2. Презентація групових рішень з обґрунтуванням відповідності європейським та національним нормам.

Завдання 8. Рефлексійне завдання.

Кожен здобувач вищої освіти письмово відповідає на питання: «Яким чином міжнародні стандарти та гарантії самостійності органів місцевого самоврядування можуть змінити ефективність управління громадою?».

Дискусійні питання

1. Наскільки міжнародні стандарти можна адаптувати до українських реалій без втрати ефективності управління?
2. Як поєднати принципи та концепції з гарантіями та обмеженнями конституційного та міжнародного права?

Семінарське заняття 6

Система місцевого самоврядування в Україні

План

1. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування.
2. Сільські, селищні, міські ради: організація, склад, повноваження.
3. Виконавчі органи рад.
4. Сільський, селищний, міський голова: статус, функції, повноваження.

Мета: формування у здобувачів вищої освіти чіткого розуміння структури первинних суб'єктів місцевого самоврядування, організаційних особливостей сільських, селищних та міських рад, виконавчих органів та статусу місцевих голів. Семінар поєднує теоретичний аналіз із практичним застосуванням знань для ефективного управління громадами.

Завдання семінару:

- вивчити правовий статус та повноваження територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування;
- розглянути організаційну структуру та склад сільських, селищних, міських рад;
- проаналізувати функції та повноваження виконавчих органів рад;
- вивчити правовий статус, функції та повноваження сільських, селищних та міських голів;
- розвинути навички порівняльного аналізу організаційних моделей різних рад та посадових ролей.

Завдання 1. Ситуаційне завдання.

Сільська рада планує делегувати частину повноважень виконавчому комітету для оперативного управління комунальними закладами. Деякі члени громади сумніваються у законності цього рішення.

Завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Визначте, які повноваження ради та виконавчого органу передбачені законодавством.
2. Проаналізуйте можливі ризики делегування повноважень.
3. Розробіть рекомендації щодо правомірної передачі функцій.

Завдання 2. Аналітичне завдання.

Порівняти повноваження сільських, селищних та міських рад за таблицею «Органи влади та їх компетенція».

Завдання 3. Аналітичне завдання.

Оцінити ефективність виконавчих органів та повноваження голів у різних типах громад.

Завдання 4. Аналітичне завдання.

Підготувати коротку презентацію про оптимальну організаційну модель ради та виконавчого органу для конкретної громади.

Завдання 5. Практичне завдання.

Дослідити делегування повноважень виконавчому органу. Проаналізувати законність та ефективність.

Завдання 6. Практичне завдання.

Дослідити планування роботи міського голови. Визначити пріоритети та відповідність законодавству.

Завдання 7. Рефлексійне завдання.

Кожен здобувач вищої освіти письмово відповідає на питання: «Яка модель організації ради та виконавчих органів, на вашу думку, найбільш ефективна для сучасної громади і чому?»

Дискусійні питання

1. Чи можна вважати голів громад «локальними лідерами» або «адміністративними менеджерами»?
2. Наскільки делегування повноважень виконавчим органам підвищує ефективність управління?
3. Як співвідносяться принципи з організаційною структурою рад та посадовими обов'язками голів?

Семінарське заняття 7 Система місцевого самоврядування в Україні

План

1. Районні та обласні ради: місце у системі місцевого самоврядування.
2. Органи самоорганізації населення: правовий статус і практика діяльності.
3. Фінансово-економічна основа місцевого самоврядування: бюджети, податки, комунальна власність.
4. Вплив реформи децентралізації на систему місцевого самоврядування.

Мета: формування у здобувачів вищої освіти розуміння системного устрою місцевого самоврядування, включно з районними та обласними радами, органами самоорганізації населення, фінансово-економічною основою та впливом реформи децентралізації. Семінар спрямований на поєднання теоретичного аналізу з практичними кейсами щодо управління ресурсами та міжрівневих відносин.

Завдання семінару:

- вивчити роль районних та обласних рад у системі місцевого самоврядування;
- проаналізувати правовий статус та функції органів самоорганізації населення;
- розглянути фінансово-економічну основу місцевого самоврядування: бюджети, податки, комунальну власність;
- оцінити вплив реформи децентралізації на функціонування громад та міжрівневі взаємовідносини;
- розвинути навички аналізу практичних управлінських ситуацій у громадах різних рівнів.

Завдання 1. Ситуаційне завдання.

Районна рада планує перенаправити частину бюджетних ресурсів на розвиток територіальних громад, але деякі громади вважають, що це порушує їх фінансову автономію.

Завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Визначте, які фінансові та організаційні гарантії місцевих громад передбачені законодавством.
2. Проаналізуйте конфлікт з точки зору принципів субсидіарності та самостійності.
3. Розробіть алгоритм вирішення конфлікту між рівнями місцевого самоврядування.

Завдання 2. Аналітичне завдання.

Підготуйте порівняльну таблицю: «Рівні місцевого самоврядування та їх повноваження».

Завдання 3. Аналітичне завдання.

Оцінити, як децентралізація змінила фінансову самостійність громад.

Завдання 4. Аналітичне завдання.

Розробити рекомендації щодо оптимізації бюджетного розподілу та управління комунальною власністю.

Завдання 5. Практичне завдання.

Дослідити розподіл бюджету району між об'єднаними територіальними громадами. Проаналізувати правомірність та ефективність.

Завдання 6. Практичне завдання.

Дослідити вплив органів самоорганізації населення на прийняття локальних рішень. Визначити практичних механізмів участі громадян.

Завдання 7. Практичне завдання.

1. Скласти план бюджету громади з урахуванням принципів автономії та ефективності.

2. Презентація групових рішень з обґрунтуванням відповідності законодавству та принципам місцевого самоврядування.

3. Письмове завдання: «Як реформа децентралізації вплинула на фінансову та організаційну самостійність громад у вашому регіоні?».

Завдання 8. Рефлексійне завдання.

Кожен здобувач вищої освіти письмово відповідає на питання: «Який рівень місцевого самоврядування є найбільш критичним для ефективного управління та чому?»

Дискусійні питання

1. Чи є фінансова самостійність ключовим фактором ефективності місцевого самоврядування?

2. Наскільки органи самоорганізації населення можуть впливати на прийняття рішень ради?

3. Які виклики виникають у міжрівневих відносинах громад після реформи децентралізації?

4. Як принципи та моделі управління застосовуються у практичних фінансових та організаційних питаннях?

Семінарське заняття 8

Моделі муніципального управління

План

1. Загальна характеристика моделей місцевого самоврядування.
2. Англосаксонська (британська та американська) модель.
3. Континентальна (європейська) модель.
4. Змішана модель муніципального управління.
5. Сучасні моделі організації влади на місцях: «сильний мер», «слабкий мер», «рада-менеджер».
6. Муніципальні системи у США, Німеччині, Франції, Польщі, Скандинавських країнах.
7. Українська модель місцевого самоврядування: особливості та трансформації.
8. Інноваційні моделі муніципального управління в умовах цифровізації та євроінтеграції.

Мета: формування у здобувачів вищої освіти глибокого розуміння різних моделей муніципального управління, їх особливостей та застосування в міжнародній і національній практиці. Семінар спрямований на розвиток навичок порівняльного аналізу моделей, визначення оптимальної структури управління для українських громад та інтеграції сучасних підходів у практику місцевого самоврядування.

Завдання семінару:

- розглянути загальні характеристики основних моделей місцевого самоврядування: англосаксонської, континентальної та змішаної;
- проаналізувати сучасні моделі організації влади на місцях: «сильний мер», «слабкий мер», «рада-менеджер»;

- порівняти муніципальні системи США, Німеччини, Франції, Польщі та Скандинавських країн;
- вивчити українську модель місцевого самоврядування та її трансформації;
- оцінити інноваційні моделі муніципального управління в умовах цифровізації та євроінтеграції;
- розвинути навички практичного застосування моделей управління у конкретних громадах та проектах.

Завдання 1. Ситуаційне завдання.

Міська рада планує змінити систему управління: запровадити модель «рада-менеджер» для більш ефективного управління міським бюджетом і комунальними службами. Частина депутатів підтримує цю реформу, інші – «сильного мера».

Завдання для здобувачів вищої освіти:

1. Проаналізуйте переваги та недоліки обох моделей у контексті принципів місцевого самоврядування.
2. Визначте, яка модель краще відповідає потребам громади та міжнародним стандартам.
3. Розробіть пропозиції щодо переходу на нову модель управління.

Завдання 2. Аналітичне завдання.

Сформуйте порівняльну таблицю: «Муніципальні моделі управління – переваги та недоліки».

Завдання 3. Аналітичне завдання.

Оцінити українську модель управління в умовах реформ децентралізації та цифровізації.

Завдання 4. Аналітичне завдання.

Розробити рекомендації щодо впровадження інноваційних моделей управління у конкретній громаді.

Завдання 5. Практичне завдання.

Дослідити впровадження моделі «сильний мер» у місті середнього розміру. Проаналізуйте переваги та ризики.

Завдання 6. Практичне завдання.

Дослідити використання цифрових платформ для «смарт-сіті». Надайте практичні рекомендації щодо інтеграції технологій у систему управління.

Завдання 7. Практичне завдання.

1. Скласти план трансформації управління конкретною громадою з урахуванням міжнародного досвіду.
2. Зробіть презентацію групових пропозицій із обґрунтуванням вибору моделі та механізмів її впровадження.
3. Письмове завдання: «Яка модель муніципального управління найбільш відповідає моєму баченню ефективної громади і чому?»

Завдання 8. Рефлексійне завдання.

Кожен здобувач вищої освіти письмово відповідає на питання: «Як би ви поєднали міжнародний досвід та українську практику для побудови ефективної моделі управління у вашій громаді?»

Дискусійні питання

1. Які моделі муніципального управління є найбільш ефективними для українських громад і чому?
2. Чи можна поєднувати елементи різних моделей у межах однієї громади?
3. Як цифровізація та концепції «смарт-сіті» змінюють класичні підходи до управління?
4. Які уроки міжнародного досвіду можна застосувати для вдосконалення української системи?

12. Самостійна робота здобувачів вищої освіти

Тема 1. Поняття та сутність місцевого самоврядування.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати наукові джерела щодо історичних витоків місцевого самоврядування в Україні та за кордоном. Підготувати порівняльну таблицю етапів розвитку місцевого самоврядування від середньовіччя до сучасності.
2. Вивчити концептуальні підходи до сутності місцевого самоврядування (вільна громада, державницька, дуалістична, соціальна) та підготувати короткий аналітичний звіт про їхні ключові характеристики.
3. Проаналізувати сучасні функції місцевого самоврядування у громаді (управління комунальною власністю, місцевими бюджетами, забезпеченням соціальних послуг) та визначити, як вони відрізняються від функцій державної влади.
4. Розробити короткий кейс-аналіз: «Децентралізація та місцеве самоврядування у вашому регіоні». Визначити ключові виклики та переваги для громади.
5. Підготувати есе (2–3 сторінки) на тему: «Місьцеве самоврядування в умовах демократичної трансформації України: потенціал та обмеження».

Тема 2. Концепції місцевого самоврядування.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати аналітичну записку щодо значення концепцій у розвитку муніципальної науки та практики. Порівняти класичні та сучасні підходи.
2. Окремо описати принципи та основні ідеї: концепції вільної громади, державницьку, дуалістичну, соціальну та інтегративну. Підкреслити відмінності та спільні риси.
3. Проаналізувати сучасні концептуальні підходи (партнерське управління, мережеве врядування, «смайт-сіті») на прикладі конкретних українських та європейських міст.
4. Розробити рекомендації для впровадження обраної концепції у практику муніципального управління на прикладі конкретної громади.
5. Написати рефлексію (1–2 сторінки) на тему: «Яка концепція місцевого самоврядування найбільш відповідає сучасним викликам України і чому».

Тема 3. Принципи місцевого самоврядування.

Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти таблицю з загально-правовими та спеціальними принципами місцевого самоврядування, навести приклади їх реалізації у практиці українських громад.
2. Проаналізувати вплив Європейської хартії місцевого самоврядування на формування принципів управління в Україні.
3. Підготувати критичний аналіз того, як принципи субсидіарності та самостійності реалізуються у сучасних громадах, включно з проблемами взаємодії з державними органами.
4. Провести міні-дослідження: оцінити рівень цифрової відкритості та інклюзивності у вибраній громаді, визначити шляхи вдосконалення.
5. Написати аналітичну записку (2–3 сторінки) «Перспективи впровадження нових принципів місцевого самоврядування у поствоєнних умовах України».

Тема 4. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати розділ XI Конституції України та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Визначити ключові принципи та повноваження органів місцевого самоврядування.

2. Підготувати порівняльний аналіз з іншими нормативно-правовими актами, що регулюють місцеве самоврядування (бюджетний кодекс, закони про органи самоорганізації населення).

3. Розробити схему взаємодії різних рівнів органів місцевого самоврядування та державних структур у межах повноважень.

4. Проаналізувати міжнародно-правові стандарти, зокрема Європейську хартію місцевого самоврядування та документи Ради Європи.

5. Визначити, які механізми гарантії організаційної та фінансової самостійності органів місцевого самоврядування передбачені на національному та міжнародному рівні.

6. Провести критичний аналіз існуючих конституційних проблем та перспектив розвитку місцевого самоврядування в Україні.

7. Підготувати презентацію «Вплив міжнародних стандартів на розвиток українських громад».

8. Написати есе (2–3 сторінки) «Юридичні основи місцевого самоврядування та їх відповідність сучасним викликам».

Тема 5. Система місцевого самоврядування в Україні.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати структуру територіальної громади як первинного суб'єкта самоврядування, підготувати схему основних органів та їх повноваження.

2. Дослідити організацію, склад та повноваження сільських, селищних та міських рад.

3. Проаналізувати роль виконавчих органів рад у реалізації рішень місцевого самоврядування.

4. Опрацювати роль районних та обласних рад у системі місцевого самоврядування.

5. Проаналізувати функціонування органів самоорганізації населення та приклади практичної діяльності.

6. Підготувати дослідження фінансово-економічної основи місцевого самоврядування: бюджети, податки, комунальна власність.

7. Оцінити вплив реформи децентралізації на систему місцевого самоврядування, скласти звіт із висновками та пропозиціями.

8. Написати аналітичну записку «Статус та функції сільського, селищного та міського голови в сучасних умовах».

Тема 6. Моделі муніципального управління.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати порівняльну таблицю основних моделей місцевого самоврядування: англосаксонської, континентальної та змішаної.

2. Дослідити сучасні моделі організації влади на місцях («сильний мер», «слабкий мер», «рада-менеджер»), їх переваги та недоліки.

3. Проаналізувати муніципальні системи США, Німеччини, Франції, Польщі та Скандинавських країн, виокремити найкращі практики.

4. Написати аналітичну записку «Українська модель місцевого самоврядування: трансформації та інновації».

5. Розробити пропозиції щодо впровадження інноваційних моделей управління у громадах України з урахуванням цифровізації та євроінтеграції.

13. Контрольні запитання

1. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні: аналіз нормативно-правової бази.
3. Становлення системи місцевого самоврядування в історичній перспективі: від Київської Русі до сучасності.
4. Децентралізація влади як механізм зміцнення місцевого самоврядування: здобутки та виклики реформи в Україні.
5. Принцип субсидіарності в контексті місцевого самоврядування: теоретичні та практичні аспекти.
6. Фінансова основа місцевого самоврядування: проблеми формування бюджету територіальних громад.
7. Структура та повноваження органів місцевого самоврядування: порівняльний аналіз моделей у країнах ЄС та Україні.
8. Роль місцевих референдумів у прийнятті управлінських рішень: українська практика та міжнародний досвід.
9. Громадянська участь у місцевому самоврядуванні: шляхи підвищення ефективності взаємодії влади та громади.
10. Роль старост у системі місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад.
11. Місцеве самоврядування в умовах воєнного стану: нові виклики та адаптація управлінських функцій.
12. Електронне врядування на місцевому рівні: перспективи цифровізації в Україні.
13. Розвиток інституту муніципальної служби: професіоналізація кадрів у системі місцевого самоврядування.
14. Взаємодія місцевого самоврядування з державними органами: межі автономії та координація.
15. Проблеми територіальної організації місцевого самоврядування в Україні: аналіз реформ та їх ефективності.
16. Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування: обмін досвідом та реалізація спільних проєктів.
17. Юридичні гарантії самостійності місцевого самоврядування: проблеми реалізації в Україні.
18. Екологічна політика на місцевому рівні: роль органів місцевого самоврядування у вирішенні проблем довкілля.
19. Гендерна рівність у системі місцевого самоврядування: стан і перспективи забезпечення.
20. Проблеми міграції та демографічних змін у роботі місцевого самоврядування.
21. Місцеве самоврядування у прикордонних регіонах: специфіка управління та транскордонне співробітництво.

14. Список рекомендованої літератури

а) основна література

1. Борденюк Василь, Колтун Вікторія, Мельниченко Віктор. Теоретико-методологічні та конституційно-правові засади законодавчого визначення спеціального статусу міста Києва як столиці України (експертно-аналітична записка): Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. №1. 2020. С. 126-137. DOI 10.36.030/2664-3618-2020-1-126-13
2. Берданова О. В., Бородін Є. І., Борщ Г. А. та інші. Місцеве самоврядування: підручник / за ред. В. М. Вакуленка, Ю. Ф. Дехтяренка, В. С. Куйбіди. Національна

академія державного управління при Президентові України. Київ: НАДУ, 2019. 672 с. ISBN 978-966-619-409-4

3. Колтун В. С. Закономірності та тенденції розвитку місцевого самоврядування: комплементарний підхід: монографія. Київ: НАДУ; Фенікс, 2015. 360 с.

4. Koltun Victoriia. Complexiti as the immunental properties of local-self-governance phenomenon. Relevant issues of development and modernization of the modern science: the experience of countries of eastern Europe and prospects of Ukraine. Monograf. Riga, Latvia, 2018. pp.160-182. DOI: http://dx.doi.org/10.30525/978-9934-571-26-8_9 URL: <http://www.baltijapublishing.lv/download/all-science/all-science.pdf>

5. Колтун В. С., Бабінець О. П.. Урбанізація та її вплив на розвиток публічного управління: понятійно-категорійний аналіз//Інвестиції: практика та досвід. №18, 2021. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7605&i=9> DOI: 10.32702/2306-6814.2021.18.59

6. Колтун В. С., Радченко О. В. Потенціал принципів автономії місцевого самоврядування: підходи до визначення. Інвестиції: практика та досвід. №17, 2021. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7585&i=10> DOI: 10.32702/2306-6814.2021.17.67

7. Ігнатенко О. С., Колтун В. С. Тенденції розвитку законодавства у сфері місцевого самоврядування: темпоральний підхід. Вісник НАДУ при Президентові України. Серія «Державне управління». 2016. №4. С. 108-116.

8. Комаха Л. Г., Колтун В. С., Дехтяренко Ю. Ф. Управління містом: підручник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2023. 464 с.

б) додаткова література

9. Iryna Aliexsieienko, Viktoriia Koltun, Nataliia Grynchuk, Volodymyr Vakulenko, Oksana Kohut. Sustainable Development of Territories during the Period of Post-War Environmental Restoration. WSEAS TRANSACTIONS on ENVIRONMENT and DEVELOPMENT DOI: 10.37394/232015.2023.19.31. Volume 19, 2023. C.350-360. E-ISSN: 2224-3496. Scopus. <https://wseas.com/journals/ead/2023.php> Pages: 350-360. DOI: 10.37394/232015.2023.19.31. WSEAS Transactions on Environment and Development, ISSN / E-ISSN: 1790-507 / 2224-3496, Volume 19, 2023, Art. #31

10. Реформа децентралізації в Україні: здобутки та перспективи : матеріали міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні (Київ, 9 груд. 2021 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, О. М. Андрєєвої, В. С. Колтун. Київ: ННІ ПУДС КНУ, 2021. 259 с. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/273/files/a41c0d22-af8e-4e5c-b072-e08dde12cdc8.pdf>

в) законодавчі та нормативні акти

11. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

12. Європейська хартія місцевого самоврядування. Рада Європи; Хартія, Міжнародний документ від 15.10.1985. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_036

13. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

14. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 12.06.1997 № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

15. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 № 2625-14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>

16. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України 07.06.2001 № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>

17. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>

18. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.2002 № 93-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>

19. Про міжнародне територіальне співробітництво України: Закон України від 24.04.2024 № 3668-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20#Text>

г) електронні ресурси

20. Верховної Ради України: офіційний сайт. URL: www.rada.gov.ua
21. Президент України: офіційний інтернет-представництво. URL: <http://www.president.gov.ua>
22. Кабінет Міністрів України: офіційний сайт. URL: <http://www.kmu.gov.ua>
23. Верховна Рада України: офіційний сайт. URL: <http://www.rada.gov.ua>
24. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України: офіційний сайт. URL: <https://mtu.gov.ua/content/hto-mi-e.html>
25. Децентралізація: офіційний сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/>
26. ЕС: Regional policy: офіційний сайт. URL: <http://www.europa.eu>
27. Єврокомісія: офіційний сайт. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/cooperation/index_en.htm
28. Служби статистики ЄС: офіційний сайт. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/>

Навчальне видання

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність D4 Публічне управління та адміністрування»
освітньо-наукова програма «Місьцеве самоврядування»
(денна форма)

Укладачі: В. С. Колтун, Г.В.Замазєєва, А. В. Кузьмич